

визначення поняття «превентивне право» у вузькому розумінні. Отже, превентивне право – це комплексна галузь права, разом з тим сукупність нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб незалежно від виду їхньої діяльності та форм власності у сфері забезпечення превентивної безпеки суспільства і держави в цілому.

Виходячи з викладеного, сили реагування на надзвичайні ситуації та забезпечення ліквідації їхніх наслідків не лише застосовують норми права, а й, відповідно до своєї компетенції, видають відомчі нормативні акти на основі та на виконання чинних законів, указів та розпоряджень Президента України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України. Разом з тим нормотворча діяльність суб'єктів сил реагування на надзвичайні ситуації та забезпечення ліквідації їхніх наслідків є конкретною формою управління відповідною системою. Вона полягає не тільки в заповненні програми правового забезпечення, що виникають у результаті недостатньої реалізації правотворчої спроможності. Така діяльність базується, передусім, на свідомому прагненні правочинного органу врегулювати певні відносини у сфері цивільного захисту населення і територій України, які цього потребують.

Література

1. Про основні засади цивільного захисту України: Закон України.
2. Про Міністерство України з питань цивільного захисту та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи: Постанова Кабінету Міністрів України.
3. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України // Голос України. – 1997. – 4 лют.
4. Ліпкан В.А. Національна безпека України: нормативно-правові аспекти забезпечення. – К.: Текст, 2003. – 180 с.
5. Доманський В.А. Пожежна безпека: проблеми і тенденції розвитку. – Миколаїв: ПП Гудим І.О., 2004. – 220 с.
6. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навч. та наук.-практ. посіб. – К.: Знання-Прес, 2002. – 332 с.
7. Юридична енциклопедія. – К.: Поліграфкнига, 2002. – Т. 4. – 720 с.

УДК 351.85.001.73(477)

Б.А. Пережняк

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІЙ (ДУХОВНІЙ) СФЕРІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ

За 16 років незалежності Українська держава має певні досягнення в соціально-культурній (духовній) сфері: перехід на нову структуру, терміни і зміст навчання, сприяння розвитку обдарованої молоді, визначення пріоритетних напрямів розвитку вітчизняної науки, відродження культури і мистецтва, розвиток туристичної галузі.

Процеси подальшого державотворення в Україні, особливо її євроінтеграційний курс, вимагають подальшого реформування та модернізації механізму державного управління в соціально-культурній (духовній) сфері: підвищення якості державного керівництва соціально-культурним будівництвом, формування на основі найсучасніших досліджень стиля цього керівництва, розвиток методів управління з врахуванням специфіки цієї сфери суспільних відносин. Необхідно подальше впорядкування, насамперед, системи центральних органів виконавчої влади, підвищення ефективності їх функціонування, зміцнення провідної ролі міністерств як головних суб'єктів вироблення і реалізації державної політики в соціально-культурній (духовній) сфері.

В Україні створені досить великі правові підстави інтенсифікації її євроінтеграційного курсу, зокрема в гуманітарно-культурній сфері [1].

Але прикритим є відсутність до останнього часу комплексних монографічних досліджень у сфері державного управління освітою, наукою і культурою з врахуванням зростання євроінтеграційних процесів в Україні. Лише окремі питання, присвячені вказаній проблематиці, стали предметом дослідження таких вітчизняних вчених, як В.Б. Авер'янов, В.С. Журавський, С.В. Ківалов, М.П. Орзіх, А.О. Селіванов та ін.

Мета статті полягає в тому, щоб розкрити деякі актуальні питання сучасного стану вітчизняного державного управління в соціально-культурній (духовній) сфері й перспективи його реформування в умовах євроінтеграційного курсу України.

Спробуємо провести аналіз цих процесів удосконалення державного управління відповідно у сферах освіти, науки і культури.

1. Україна є активним учасником інтеграційних процесів у сфері вищої освіти європейських країн. Успішно пройшли експертизу Ради Європи Закони України «Про освіту» і «Про вищу освіту», а також «Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті».

Процеси інтеграції системи освіти України в загальноєвропейській освітній простір відкривають не лише нові перспективи міжнародного співробітництва, але й висувають нові завдання з удосконалення всіх складових системи освіти, особливо вищої школи. Європейський вибір України обумовив нові орієнтації вищої освіти [2], намагання відповідності до європейських науково-освітніх стандартів, викладених насамперед в Magna Charta Universitatum (1988) [3] і Болонській Декларації «Європейський простір вищої освіти» (1999).

У цьому аспекті актуальною є пропозиція передачі всіх відомчих вищих навчальних закладів під юрисдикцію Міністерства освіти і науки України, надання справжньої автономії насамперед провідним ВНЗ, які носять статус національних. Це сприятиме підвищенню репутації цих ВНЗ і посиленню їх відповідальності в освітній сфері.

2. На думку О. Чаленка, сучасний безвихідний стан вітчизняної науки значною мірою викликаний національною структурою державного управління в даній сфері: управління інноваціями здійснюється окремо, управління наукою – спільно з освітою, управління культурою – само по собі. Державне управління

цією сферою потребує вдосконалення в рамках нової макроекономічної моделі. Для оптимального управління О. Чаленко, зокрема, пропонує структурно об'єднати науку та інновації в один блок, а освіту і культуру – в інший. Так, Національній академії наук України, яка тепер має статус громадської організації, належить до некомерційного сектора, але фінансується з держбюджету, слід надати статус Національного банку України, тобто перебування в загальнодержавному управлінні й фінансових корпораціях, при забезпеченні оперативної незалежності та з фінансуванням за рахунок держбюджету. НАНУ координує роботу міністерств у сфері науки, а також управляє академічними інститутами, які, у свою чергу, забезпечуватимуть координаційне управління науковими установами. Замість існуючого Міністерства освіти і науки пропонується організувати Міністерство науки та інновацій зі структурними підрозділами: координації з фундаментальною наукою; галузевої науки і технопарків; прикладних наукових досліджень, інновацій. У регіонах створюються державні наукові центри як представництва державних органів влади для реалізації наукової політики і координації діяльності територіальних науково-інноваційних структур. Замість Міністерства культури пропонується організувати Міністерство гуманітарних проблем з підрозділами: освіта, культура, фізична культура і спорт. Запропоновану систему слід забезпечити єдиною структурою управління з раціональним розподілом повноважень між державою, НАН, академічними інститутами, міністерствами, галузевими науковими установами, а також установами освіти і культури [4].

Ці пропозиції цікаві насамперед тим, що створення комплексних управляючих дій на суб'єкти наукової діяльності дозволить більш ефективно проводити управлінські рішення. Подібна схема концентрації управляючих дій вже застосовувалася певною мірою в колишній науковій системі СРСР, де виявилися як її позитивні моменти, так і недоліки.

3. Для державної системи управління наукою характерним є наявність єдиної загальнодержавної системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів та їх кваліфікована атестація Вищою атестаційною комісією України.

Приєднання України до Болонського процесу викликало певну дискусію щодо необхідності ВАК, більш чіткого визначення її статусу [5]. ВАК як структура, що не має аналогів на Заході, на сьогодні, як вірно зазначає І. Трахтенберг, Україні потрібна. Вона повинна відігравати провідну роль у регулюванні багатопланових відносин галузі державної атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, створювати відповідні принципи інтеграції нашої держави у світовий простір. Але ВАК повинна бути не лише адміністративно-контрольною структурою, а й науково-організаційною установою, в якій важливе місце повинна зайняти координаційна діяльність і аналітична функція. Що стосується присудження вчених ступенів кандидатів і докторів наук, то це повинно бути прерогативою спеціалізованих рад провідних академічних і вищих навчальних закладів. Спеціалізовані ради самостійно присуджують вчені ступені кандидата наук і видають дипломи від імені відповідної установи. Позитивне рішення спецради щодо захисту докторської дисертації затверд-

жується ВАК. При цьому в дипломі обов'язково вказується, в якій установі відбувся захист, – це визначатиме як професійну репутацію спецради, так і відповідної установи [6].

4. 20 червня 2007 р. відбулися парламентські слухання на тему «Національна інноваційна система України: проблеми формування і реалізації», на яких, зокрема, зазначалося, що створення інноваційної системи в Україні є першорядним завданням держави, проявом політичної волі її керівництва. Але інноваційному розвитку заважає безсистемність та незавершеність на державному рівні програм, які покликані сприяти інноваційній діяльності в нашій державі. Відсутність чіткої стратегії інноваційного розвитку стримує інноваційну діяльність у державі [7].

У цьому плані невиправданим, на нашу думку, є рішення про віднесення Української державної інноваційної компанії, яка належала Міністерству освіти і науки України, до сфери управління Міністерства промислової політики [8].

Ці проблеми в Україні, як і в інших пострадянських країнах, свідчать, як вірно підкреслює О.Г. Светланов, про пошук державою своєї ролі у ставленні до науки і результатів наукової і науково-технічної діяльності, а також до розвитку інноваційних процесів. Держава шляхом прийняття блоку відповідних законодавчих актів стала, по суті, пропонувати суспільству певну реформу організації науки і використання науково-технічних результатів [9].

5. Влітку 2007 р. у Лондоні підписано угоду про приєднання України до Європейської мережі обміну науковою інформацією (GEANT2).

Слід підтримати пропозицію про створення Агентства наукових новин України, яке б надавало наукову інформацію в режимі on-line [10]. На думку А. Рожена, створення такого агентства дозволить насамперед широкій журналістській спільноті, редакціям українських газет, телебаченню, радіо одержувати кваліфіковану і своєчасну інформацію про події у сферах науки, техніки, перспективних інновацій.

6. З метою забезпечення узгодження діяльності органів державної влади, громадських організацій, засобів масової інформації, інших інститутів громадянського суспільства для утвердження в Україні свободи слова і розвитку інформаційної галузі, належного виконання зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи, ОБСЄ, інших міжнародних організацій, та відповідно до пункту 28 частини першої статті 106 Конституції України Указом Президента України від 6 червня 2006 р. утворено Національну комісію з утвердження свободи слова та розвитку інформаційної галузі як консультативно-дорадчий орган при Президенті України [11].

Згідно з Положенням про Національну комісію з утвердження свободи слова та розвитку інформаційної галузі основними завданнями Комісії є:

1) підготовка пропозицій щодо виконання зобов'язань України, які випливають з її членства в Раді Європи (зокрема, визначених Рекомендацією № 1722 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи від 5 жовтня 2005 р.), ОБСЄ, інших міжнародних організаціях, а також досягнення Україною відповідності політичній складовій Копенгагенських критеріїв 1993 р. щодо набуття членства

в Європейському Союзі в частині забезпечення стабільності та ефективності функціонування відповідних інститутів, які гарантують демократію, принципи свободи слова і розвиток засобів масової інформації (далі – політична складова Копенгагенських критеріїв) та виконання відповідних положень Плану дій «Україна – Європейський Союз»;

2) проведення моніторингу ефективності реалізації законів та інших нормативно-правових актів щодо свободи слова та розвитку інформаційної галузі, їх відповідності стандартам Ради Європи, ОБСЄ, інших міжнародних організацій та вимогам політичної складової Копенгагенських критеріїв і відповідних положень Плану дій «Україна – Європейський Союз» та підготовка проектів відповідних законодавчих, інших нормативно-правових актів;

3) підготовка довідкових матеріалів з питань відповідності стандартам Ради Європи, ОБСЄ, інших міжнародних організацій вимогам політичної складової Копенгагенських критеріїв, виконання відповідних положень Плану дій «Україна – Європейський Союз», вжиття заходів до висвітлення цієї роботи в засобах масової інформації;

4) опрацювання пропозицій щодо запровадження європейських стандартів в інформаційній галузі, зокрема щодо:

- реформування державних та комунальних засобів масової інформації;
- створення та розвитку системи суспільних (громадських) засобів масової інформації;
- впровадження цифрового телебачення та інших новітніх інформаційних технологій;
- розвитку українського сегмента мережі Інтернет;
- вдосконалення системи підготовки та перепідготовки працівників засобів масової інформації [12].

7. Із середини 80-х років минулого століття діє Програма оглядів культурної політики країн-членів Ради Європи. З 2004 р. у ній бере участь і Україна. 10 травня 2007 р. на засіданні Керівного Комітету з питань культури Ради Європи (Страсбург) були обговорені Національний звіт про культурну політику України, підготовлений за дорученням Міністерства культури і туризму України фахівцями Українського центру культурних досліджень, і звіт про культурну політику України, підготовлений експертами Директорату у справах культури та культурної і природної спадщини Ради Європи. Прийняття Радою Європи Національного звіту про культурну політику України має визначальне значення для нашої держави. Це дозволяє розраховувати на подальшу конкретну співпрацю в цій галузі з Радою Європи, зокрема у справі вдосконалення відповідного законодавства з урахуванням європейського досвіду, у запровадженні сучасних механізмів фінансування культурних проектів, у подальшому налагодженні міжнародного культурного співробітництва [13].

Викладене вище дає підстави дійти таких узагальнень і висновків.

Євроінтеграційний курс України потребує вдосконалення державного управління у сфері освіти, науки і культури. Структура державного управління в соціально-культурній (духовній) сфері в цьому аспекті потребує подальшої

раціоналізації. Цікавими є пропозиції з метою оптимального управління структурно об'єднати науку й інновації в один блок, а освіту і культуру в інший блок. Приєднання України до Болонського процесу потребує внесення змін до статусу Вищої атестаційної комісії. ВАК повинна бути не лише адміністративно-контрольною структурою, а й науково-організаційною установою, в якій важливе місце повинна зайняти координаційна діяльність і аналітична функція. Присудження вчених ступенів кандидатів і докторів наук повинно бути прерогативою спеціалізованих рад провідних академічних і вищих навчальних закладів. Слід, нарешті, завершити передачу всіх відомчих вищих навчальних закладів під юрисдикцію Міністерства науки і освіти України.

Прийняття Національного звіту про культурну політику України в Раді Європи (Страсбург) позитивно впливає на вдосконалення відповідного законодавства з урахуванням європейського досвіду, на запровадження сучасних механізмів фінансування культурних проектів, на подальше налагодження міжнародного культурного співробітництва.

Співробітництво в гуманітарно-культурній сфері в рамках євроінтеграційних процесів в Україні потребує подальшого вдосконалення договірно-правової бази між країнами, зокрема опрацювання та підписання дво- і багатосторонніх програм співробітництва в галузі освіти, культури і науки на тривалу перспективу.

Створення оптимальної єдиної структури управління соціально-культурною (духовною) сферою з раціональним розподілом компетенцій між державою, НАН України й академічними інститутами, міністерствами, галузевими науковими установами, а також установами освіти і культури дозволить прискорити інтеграцію України в європейській науково-освітній і культурний простір.

Література

1. Угода про партнерство та співробітництво: Повний текст угоди, підписаної між Європейським Союзом та Україною в Люксембурзі 16 червня 1994 р. – К.: Представництво Європейської комісії в Україні, [б.р.]. – 69 с.; Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 29. – Ст. 367; Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 11 червня 1998 р. № 615/98 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 24. – Ст. 870; Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 14 вересня 2000 р. № 1072/2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 39. – Ст. 1648; Про державні програми європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2004 – 2007 рр.: Указ Президента України від 13 грудня 2003 р. № 1433/2003 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 51. – Ст. 2663; План дій Україна – Європейський Союз. Європейська політика сусідства. Україна – ЄС. Урядовий портал – <http://www.kmu.gov.ua>; EU-Ukraine Cooperation Council Eight Meeting, Brussels, 21 February 2005. EU Press release. 6428/05 (Presse 37). Annex. – <http://ce.eu.int>.
2. Див.: Кремень В. Філософія освіти ХХІ століття // Урядовий кур'єр. – 2003. – 6 лют.; Кремень В. Болонський процес: сближення, а не унифікація // Зеркало недели. – 2003. – 13-19 дек. (№ 48(478)); Журавський В.С., Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. – К., 2003. – С. 6.
3. Див.: Trends 2003. Progress towards the European Higher Education Area. – July, 2003. EUA, 2003. – № 1.
4. Див.: Чаленко А. А если НАН организовать по типу Нацбанка? // Зеркало недели. – 2007. – 23 июня (№ 24(653)). – С. 13.

5. Докладніше див.: Кивалов С. Бриллиант науки весьма деликатный // *Голос України*. – 2001. – 27 февр.; Попович О. Феномен бюрократії у контексті науково-технічного та інноваційного розвитку // *Вісник НАН України*. – 2003. – № 6. – С. 45; Беленок А. Дедовщина в науке, построенной по армейскому принципу // *Зеркало недели*. – 2007. – 2 июня (№ 21(650)).
6. Трахтенберг И. Дежавю: как быть с ВАК – вопрос не риторический // *Зеркало недели*. – 2007. – 23 июня (№ 24(653)).
7. Інноваційна система є прерогативою держави // *Урядовий кур'єр*. – 2007. – 22 черв.
8. Про віднесення Української державної інноваційної компанії до сфери управління Міністерства промислової політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2005 р. № 757 // *Офіційний вісник України*. – 2005. – № 34. – Ст. 2039.
9. Див.: Светланов А.Г. Роль государства в развитии науки и инновационной деятельности // *Гос. и право*. – 2005. – № 5. – С. 48.
10. Рожен А. Информационное гетто для украинских ученых, или зачем экономика знаний Агентства научных новостей // *Зеркало недели*. – 2007. – 1 сент. (№ 32(661)).
11. Про Національну комісію з утвердження свободи слова та розвитку інформаційної галузі: Указ Президента України від 6 червня 2006 р. № 493/2006 // *Офіційний вісник України*. – 2006. – № 23. – Ст. 1711.
12. Положення про Національну комісію з утвердження свободи слова та розвитку інформаційної галузі: Затв. Указом Президента України від 6 червня 2006 р. № 493/2006 // *Офіційний вісник України*. – 2006. – № 23. – Ст. 1711.
13. Українській культурі – європейський резонанс: На колегії Міністерства культури і туризму України // *Культура і життя*. – 2007. – 13 черв. (№ 24(4232)).

УДК 351.773:615(477)

З.С. Гладун

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИГОТОВЛЕННЯ І ЗАСТОСУВАННЯ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ

Лікарські засоби є одними з найважливіших об'єктів державного регулювання у сфері охорони здоров'я, за допомогою яких медичними і фармацевтичними працівниками здійснюється процес лікування тих чи інших захворювань. Поряд із лікарськими засобами об'єктами державного регулювання виступають також і медична техніка та вироби медичного призначення, дезінфекційні засоби і засоби лікувальної косметики.

Всі відносини, що виникають у сфері обігу лікарських засобів, підлягають державному регулюванню, яке здійснюється шляхом застосування певних адміністративно-правових засобів, зокрема:

- державної реєстрації лікарських засобів;
- ліцензування діяльності у сфері обігу лікарських засобів;
- атестації та сертифікації спеціалістів, зайнятих у сфері обігу лікарських засобів;
- державного контролю виробництва, виготовлення, якості, ефективності, безпеки лікарських засобів [1].

Слід зазначити, що в цій сфері за роки незалежності України створена доволі потужна правова база регулювання відносин. Її головним, системоутворюючим актом є Основи законодавства України про охорону здоров'я. Порядок